

A katonai szellemű iskolai nevelésről

Forrongó korunkban, kiforratlan eszmék és féligkész szellemiségek kaotikus zürzavarából mindmáig talán egyetlen nagy eredmény magasodik fel világosan előttünk: *a nemzeti érzés hatalmas előretörése*. Tudományos felkészültséggel és szivárványos képzelőerővel egyaránt kutatják a nemzeti mult egyes területeit az írók, politikusok, történészek, s ha látszólag nagyon szétágazó is a munka, amely mindent, ami a nép és nemzet sajátos, másoktól megkülönböztető és más felett elsőbbségét mutató kultúrkincse, ki akar ásní és tudatosítani akar, a nemzeti vagy népi érzés erősítésére, mégis azok számára, akik felnyílt szemmel figyelik ezt a csodálatos nemzeti és népi másodvirágzást, immár mutatkoznak bizonyos szempontok, amelyek szerint a csoportosítást megkezdheti.

A nélkül, hogy túlságosan hosszúra nyúló magyarázatokkal állítá-sunkat igazolnánk, megállapítjuk, hogy a régi katonai mult felelevenítése, elnémult dicsőséges harcokra való emlékeztetés, korábbi századok katonai erényeinek a mai nemzedék elé tárása és mindaz, ami ezeknél közös származási alap: harcos életmód, fegyverforgató készség, katonaszeretet korunk nemzeti irányú tudatosító munkájának egyik fontos, talán *a faji önérzet tudatosítása mellett legfontosabb része*. Aki csak valamennyire is lépést tart a folyóiratirodalommal, bámulva láthatja ennek a katonai szellemnek térfoglalását minden országban, ahol eddig jóformán hiányzott a népi jellemzők közül a harcos pszühé; nem a közismert német és olasz katonaszellemű irodalomra gondolunk most, még csak a francia, lengyel vagy délszláv lapszemlék katonai szellemű cikkeinek szaporodása sem tűnik fel, de igenis az új militarista szellem európai hódításának kell minősítenünk azt a növekvő érdeklődést, amelylyel a svájci, svéd, hollandi, finni vezető folyóiratok a hazai katonai tárgyak felé fordulnak. Ime: a huszadik század első évtizedeinek minden téren megnyilvánuló *nemzetközisége helyett* a befelé forduló, új szempontú értékelés, amely letagadhatatlanul jelentkezik és aminek hatása alól mi sem vonhatjuk ki magunkat a nélkül, hogy elmaradtak ne lennénk.

Az irodalom mindég saját korát fejezi ki s ez vonatkozik az időt kevésbé álló folyóiratirodalomra is. Természetes, hogy a katonai tárgyú írásművek térhódítása egybeesik a fegyveres erőnek minden viszonylatban történő kifejlesztésével, a katonai szellem erősödése csak visszhangja a valóságos fegyvercsörgésnek. Csalódnék, aki azt hinné, hogy a fegyverkezési verseny csupán politikum: benne van ez a kor szellemében, különben miért menne túl sokszor a gazdasági életre káros mérven is? Jogosan írja *Kornis Gyula korunk önvizsgálatában*, hogy „a világ elsősorban oly javak termelésébe fekteti bele *szellemét*“, amelyek fegyverül alkalmasak mások ellen, igen, a világ s különösen Európa nemcsak pénzét, anyagait, embereit és idejét áldozza fel a militarizmus oltárán, hanem szellemét is, sőt erkölcstana is egyre inkább jobban hasonlít a győző és legyőzött szellemvilágához, mint ahhoz, amit szün-

telenül hangoztat: a keresztyén etikához:

Törvények rendelkeznek a katonaság céljai szerinti anyaggazdálkodásról, generációk életrendje alakul a katonai követelmények szerint, szabályozza ez a szellem irodalomról, költészetről, világnézetéről, embertársainkról és életcéljainkról alkotott véleményünket, ehhez a szellemhez alakul a polgári hierarchia és hovatovább hitünket, minden lelkesedésünket, becsvágyunkat és reményeinket írjuk katonazászlóinkra.

* * *

Csodálkozik-e valaki azon, hogy a mindent behálózó és minden egyéb lélettéren átnövő *katonai szellem követelményeket támaszt a neveléssel szemben is?* Ha irányítani akarja a saját céljainak megfelelően, a katonai szellem gyermekkori beültetésével, külsőségek szoktatásával, szervezeti reformokkal és az iskolai életbe való aktív beavatkozással a jövőre ifjúságot: ezzel lényegében véve annak az egész felvilágosodás korán átnyúló pedagógiai irányának az elveit fogadja el, amely szerint *a nevelés mindenható.* Mindenhatónak kell feltételeznie a nevelőmunkát a német nemzeti szociálista ifjúságvezetőnek, *Schirach von Baldur*-nak, mikor egyik írásában így szab irányt az új német pedagógiának: „Legyen az iskolák minden faja s azon belül minden tantárgy, tanító vagy tankönyv olyan, hogy áthaladva rajta, a német ifjú világfelfogása maradéktalanul azonosuljon a nemzeti szociálizmussal“. Nagy hit és erős meggyőződés van ezekben a szavakban, amelyek *teljesen mentesek a korábbi pedagógusok sokat tépelődő, óvatos és a külvilág hatásainak befolyást feltételező eszmevilágától.* A katonai szellemtől átítatott új nevelési szemlélet egyszerű: mindennek egységesen a nemzeti és katonai érzésű ifjút kell kialakítania és viszont, ha jól alkotják meg a nevelési rendszert — *hirdetik* —, az eredmény el nem maradhat.

Magyar viszonylatban messze vagyunk még ettől a „*totalis*“ állásponttól. Messze vagyunk elméletben is, de milyen messze vagyunk akkor, ha évek során át leszűrt tapasztalatainkat kíséreljük meg összegezni és felelni akarunk arra a kérdésre, hogy *vajjon tényleg minden mirajtunk: rendszeren és nevelőkön múlik-e?* Nem, nem vagyunk mindenhatók, mert kívülünk még számtalan ható tényező működik és a szülői házon, társadalmi mozgalmakon, utcán, olvasmányokon, stb. kívül a tényezők végnélküli sora alakítja a fejlődő lelket elő nem írható és meg nem jósolható egyéniség felé.

Amikor azonban hangoztatjuk a nevelésben rendszernek és tanítónak nem-szuverén voltát, hitet teszünk egyszersmind a mellett is, hogy kötelességünknek érezzük teljes erőnkkel bekapcsolódnunk minden olyan munkába, amely az ímént vázolt új célkitűzések felé halad az ifjúság nevelésén keresztül. Az előző évtizedeknél jóval nagyobb mértékben kötelességünk beengedni a nevelés berkeibe a napi politikától teljesen mentes, ideállá nemesített, de a korrall párhuzamosított eszméket. Vagyis: *faji öntudat, katonai szellem és gerinces, kritikánélküli kiállás aktuális nemzeti célokért,* e hármas jellemzője az új nacionalizmusnak nem maradhat ki egyetlen nevelési kör munkájából sem, mert ha kihagynók, bármilyen magas pedagógiai elvek tiszteletében tennénk is ezt, szaká-

déket nyitnánk az élet és az iskola között.

Mai értelmezés szerinti nemzetnevelőink közül a temperamentumos és foglalkozásánál fogva is hivatott *Zrinyi Miklós* harsonázó hanggal és messze századokra elható erővel vallja a katonai erényeket alapvető követelményül nemzetünk fennmaradásához. Bizonyos, hogy a mai szellemtörténeti módszerrel boncolgatva *Pázmány és Apáczai* magyar megnyilvánulásait, ki fogják majd mutatni a teljes összhangot *Zrinyi* gondolataival, annál is könnyebben, hiszen a tanítvány *Zrinyi* csak hasonló szellemű nevelőtől nyerhette a *magyar hadvezér által vezetett nemzeti hadseregről*, mint alapvető magyarságfenntartóról vallott felfogását, *Apáczai* pedig a magyarság és művelődés párhuzamos szeretetét követelte s lehetett-e a 17. század vérzivataraiiban magyart szeretni és katonaellesnek lenni?! A kuruckor vezetői, *Rákóczi*val az élükön, a nevelés egyetlen fajtáját üzhették csupán, azt, amely minden korszerű elmepallérozása mellett katonai alapokon nyugodott. A fejedelem *Nemes Testőrségének* magas műveltsége és katonai szelleme még az aránylag kevésé aktív *Mikes Kelemen* leveleiben is megnyilvánul, testőrtársainak ösztönös katonavolta pedig kiviláglik a *Törökországi Levelekből* s a tényekből, hogy sokan közülök magas katonai méltóságokat értek el francia, lengyel és orosz szolgálóban és egyúttal a legműveltebb elemet képviselték az illető idegen hadseregekben. Tovább kutatva a magyar nevelés katonai vonatkozásaiban, feltűnik a *Mária Terézia* korabeli nemesi testőrség magyarjainál is a művelődés és katonaellesek szoros harmóniája és *Bessenyei*től fogva el nem ülő követelése éppen a legműveltebb hazafiaknak az önálló magyar hadsereg, mint az integer nemzeti élet egyik legfontosabb akaratú megnyilvánulása.

* * *

Ha ilyen élénken élt régtől fogva a katonai szellem a vezetésre hivatott magyar lelkekben, miért lanyhult el a 19. és 20. század során ugyannyira, hogy ma mint új követelményt kell hangoztatni? A magyarázat igen rövid: *nem volt öncé'ú magyar hadsereg, amelyért lelkesedni érdemes lett volna*. Számos hátramaradottságunk és elnyomottságunk egyik legfájdalmasabbika nyilvánult meg az 1938 végén benyújtott új honvédelmi törvény hírlapi kommentárjaiban, amikor azt kellett feltárni, hogy *Mátyás király óta igazán magyar hadseregről még beszélni sem lehet*. A rövid felvillanások, mint amilyenek a kuruckori hadsereg, szabadságharcbeli honvédség és az 1867 utáni honvédség csak arra voltak jók, hogy *fájdalmas összehasonlításokat lehessen tenni korszerű és mozgásában nem gátolt idegen hadseregek és a miénk között*.

Önként értődik ezekből, hogy az a katonai szellemű nevelés, aminek most el kell következnie: nem lehetett valósággá, nevelési eszménnyé Magyarországon az elmúlt kétszáz évben. *Középiskoláink szelleme* egyre jobban eltávolodott a vitézlő és kardot-pennát egyforma öntudattal forgató elődöktől és lett, *amivé lennie kellett számtalan egyéb ok miatt is; valami csodálatosan élettől elvonatkoztatott, bár magasrendű és lélekművelő világ kifejezőjévé, ami egyformán távol esett magyar élettől és magyar eszményektől*. Amíg az olasz iskolák háborúelőtti szelleme

forró szeretettel lelkesített az olasz katonáért (gondoljunk vissza csak *Amicis* „A szív“-jére!) és *Vilmos császár* Németországában az ifjúság kora gyermekségétől kezdve magába itta a hadsereg iránti rajongását, addig a debreceni vagy szegedi iskolákban nemzedékek nőttek fel, amelyek a magyar katonaságot legfeljebb a multba vetítve hallották szeretettel emlegetni.

Mint annyi másban a magyar problémák megoldásánál: *itt is évszázadok szakadékait kell áthidalni* és erőszakos szemléletformálással kell korszerű alapokra helyezkedni. Lehetséges-e ez? kérdezzük aggódó lélekkel és azzal a felelősségérzettel, ami át kell hogy hasson bennünket, magyar nevelői rendet!

* * *

Igen, lehetséges, ha nem szabályzatok szürke szempontjai és adminisztrációs gépezetek lassan forgó csavarjai irányítanak bennünket annak a munkának a során, aminek a célja a magyar katona megszerettetése, a magyar hadsereggel való lelki egyesítés és a defetista szellem kiirtása. *Lehetséges azon a nemzedéken keresztül*, amely már ökölbesorított kézzel állt Budapest utcáin idege megszállók bevonulásakor, amely valóságként látta öszülő világháborús katonák újrabeöltözését és dobogó szívvel figyelte a magyar honvédség legutóbbi erőmutatásait. Ez a nemzedék már nem fogja aggódó szemmel olvasni az ellenséges erőkről szóló számoszlopokat, nem látja katonai szolgálati idejének letöltésében az idővesztéseket, meg tud alkudni a kényelmetlenségi velejárókkal és szeretettel áll meg útkereszteződéseken, mikor azt vonuló, éneklő, elfáradt és poros katonaoszlop zárja el. És ez a nemzedék már látni fogja az iskola padjaiban nyiladozó értelmű fiúcskákban az ország megmaradásának biztosítékát, a jövő katonáját.

„Nem az a fontos, hogy mit tanítunk, hanem az hogy hogyan!” — hirdette a kultusztárca átvételekor *Teleki Pál* gróf és ebben a vonatkozásban is csak azt mondhatjuk, hogy osszák el az illetékesek bármilyen tantárgyak kereteibe, megnyilvánulások közé és öltöztessék bármilyen formába a magyar katonaság megszerettetését, ne az eszközök legyenek fontosak, hanem a cél. Terülezesen bizonyos tantárgyak önként kínálnak alkalmas átvivőül; így elsősorban a történelem, a földrajz és a magyar irodalom azok, a melyeken keresztül könnyűszerrel behatolhat a hazafias katonaszellem az iskola levegőjébe.

A történelem tanításánál főleg a hazai vonások alkalmasak arra, hogy a fejlődő gyermek is megérezze fajtájának nemés katonai erényeit: a vérrel és karddal szerzett haza, a szüntelen védekezés idegen betörések ellen, a hadseregnek törökkor előtti szétzülése kapcsolatba hozva a nyomban utána következő katasztrófával, a kuruckori kiváló teljesítmények, a honvédek alig kiképzett tömegeinek dicsőséges szereplése és a világháború magyar katonáinak bátorsága igen alkalmas momentumok — kellőleg feldolgozva — ahhoz, hogy a gyermek megérezze: fennmaradásunk és fejlődésünk egyetlen biztosítéka a honvédő katonaság. Tehát: *ne legyen* a történettanítás katonai szelleme virtuskodásra vagy imperializmusra való buzdítás, hanem kapcsolódjék össze mindig a ma-

gyar katonai erények dicsérete a haza megvédésével olyan módon, hogy a tanuló hazaszeretét növelje s ne kalandvágyát vagy éppenséggel gyűlölködését más népek ellen. Ilyen értelmezésben válhatik a történelem-tanítás valóban a magyar élet tanítómesterévé és kapcsolódhatik szervesen össze a magyar földrajz tanításával. Ennek a tárgynak iskolai tanításában — mint ezt már számtalan illetékes helyen is hangoztatták — a középpont csakis a szülőföldismertetés, a szülőföldrajz lehet akkor, ha valóban nemzetnevelő tantárggyá akarjuk tenni. A szülőföld szűkebb értelmezésben nemcsak eszmeileg kapcsolódik össze a katonasággal, hanem gyakorlatilag is, a környék, közeli terep, magyar tájjellegzetességek, települési formák, néprajzi viszonyok, úthálózat, éghajlati jellemzők, stb. beható tanításával, amely tudnivalókra a katonának feltétlen szüksége van. Elsőrendű katonai szempontú követelmény tehát az iskolai földrajztanításnál a szülőföld minél behatóbb, kirándulásokkal kapcsolatos ismertetése. Magasabb fokon a magyar medencerendszer honvédelmi vonatkozásainak, a gazdasági földrajz oktatásánál a katonaság anyagi ellátását magyarázó termelési, statisztikai és klimatikus adatok ismertetésének van szoros összefüggése a katonasággal. A legmagasabb fokon pedig, amikor a földrajztanítás igazi feladatához, a szintézishez ér, kristálytiszta és logikus egységbe lehet foglalni a táj és nép, természet és haza, történelem és gazdasági élet: egyszóval a magyar léttér fogalmait. A magyar irodalom tanításának katonai vonatkozásait főleg abból a szempontból szeretnénk fejleszteni, amennyiben azokon keresztül az ifjú évszázadok költőinek és íróinak öntudatos magyarságát és az ezzel párhuzamos katonaszeretetét szívhatja magába. A régi vitézi élet megkapó képei, az önfeláldozás a hazáért, fájdalmas együttérzés a nemzettel elnyomatásának korszakaiban, a rövid ideig tartó dicsőségnek boldog hangulata, Balassa Bálinttól Végváriig megannyi alkalom a lelkesíteni tudó nevelő számára ahhoz, hogy a hazát védő fegyveres erőt rokonszenves színben tüntesse fel, a magyar öntudatot elmélyítse és lelkileg előkészítse az ifjút arra az időre, amikor esküjét, teljes tudását, sőt életét köti le a magyar hadsereg szolgálatára. — De bő alkalom nyílik a katonai szellemű nevelésre valamennyi iskolai tantárgy tanításánál a felsoroltakon kívül is: így pl. a fizika és kémia megfelelő részeinek kiemelésével hasznos előkészítésben lehet részesíteni az ifjút az elkövetkező katonai szolgálat számára, az erkölcsstan az önfeláldozást, bátorságot és kitartást — ezeket a par excellence katonaszerényeket — adhatja az iskolásdiáknak és útját állhatja sok álruhában lopakodó defetista kísértésnek.

Külön fejezete az iskolai katonai szellemű nevelésnek a *testnevelés*, amely újabb időkben Európában mindjobban katonai előkészítővé alakult. Hazánkban egyelőre csak a fiúk testnevelése közeledett a hadsereg felé, a leányok testnevelésének reformja még késik, de már így is figyelemreméltó eredmények mutatkoznak. Ez a része az iskolai oktatásnak az, amely hovatovább az összekötő híd szerepét tölti be iskola és katonaság között s bizunk abban, hogy a még mutatkozó hiányok pótlásával és a szükséges felszerelés kiegészítésével a hadsereg testi vonatkozásait kielégítően fogja szolgálni.

A nevelők egyénisége és az oktatás tartalmi része mellett nagy jelentősége van a *külsőségek által való szoktatásnak* is. Miért ne lehetne bizonyos helyes értelemben vett laktanyai rendet meghonosítani az iskolában? A szolgálatok ellátását, jelentéseket, utasításokat, kérelmek előterjesztését és a tanulók viselkedésének alakítását miért ne lehetne olyan szempontoknak alávetni, amelyek rokonságot mutatnak a modern és magyar katonai szellemmel? Ne értse félre senki: *nem üres formalizmusban tetszelgő és katonásdit játszó gyermek-laktanyákat szeretnének látni a mai iskolák helyén*, de igenis külsőségekben is katonás szellem uralomra jutását, amelyet megfelelő katonaviselt pedagógusok irányítása alapján el lehet érni úgy, hogy az iskola összes egyéb célkitűzései és eszményei csorbíthatlanok maradnak.

* * *

Az iskolai nevelés a fejlődő embert alakító hatóerőknek csak egyik nyalábja. Munkáját a szülői ház ellenkező célkitűzései, erkölcsi légköre vagy kihagyásos működése éppúgy elgáncsolhatja, mint ahogyan módosítja, alakítja és csiszolja-görgeti az iskolás gyermeket az élet ezernyi más köre is. Az iskolai nevelés mégis döntő fontosságú nemzetnevelési szempontokból, mert a katonaságot kivéve egyetlen alkalom, amely az ifjúságot — tehát a következő nemzedéket — átgondolt és tudatosan alakító célkitűzések hatásának teszi ki. Azt hisszük tehát, hogy akkor, amikor a katonai szellemet gondolataink során *az iskolai neveléssel kapcsolatban kívántuk legelőször* az életbe átültetni, nem siklott ki a lényeg kezünk-ből. Ha az új honvédelmi törvényben felépített szervezet milliónyi magyar férfinak életébe átvitt valósággá válik és sikerül iskolai nevelésünk irányelveit is a magyar katonai szellemmel párhuzamosítani, úgy gondoljuk, érezni fogja a hatásokat családi élet, irodalom, művészet, gazdasági élet és minden más kör, amely anyagi vagy szellemi erővel súlyt jelent az országban.

„*Libro e moschetto, fascista perfetto*,” vagyis — szabad és értelem-szerinti fordításban — könyv és fegyver a jövő záloga, *Mussolini* szavai szerint. Nem egyeztethető-e ez össze *Vergiliusnak*, a humanista nevelés egyik kifejezőjének „*arma virumque cano*”-jával vagy *Zrinyi* művelt, harcos magyar ideáljával? Szakadásra kell-e vezetnie annak, ha kénytelenségből vagy belátásból fordítunk egyet iskolai nevelésünk kormányán és az egyetemes emberi eszmények *mellé* a katonai szellemet is felírjuk magyar pedagógiai zászlónkra? Nem! Hiszünk abban, hogy van az erkölcsi világrendben egy közös sík, amelyen elfér egymás mellett a Tegnap és Ma, a krisztusi szeretet és a hazaszeretet, nyíló gyermeki lelkeknek örök eszményekkel való telítése és katonai szellem. Tudjuk, hogy örökös a vád: a fegyvereket mások elpusztítására gyártják és a katonai szellemet azért nevelik már a gyermekek, hogy felnőve gyilkos hadseregek vérszomjas tagjává válják. Crezzük azonban e váddal szemben a mi nagy igazságunkat: *nem a másét akarjuk bántani, csak a magunkét megvédeni; más jogait tiszteletben tartani, de a magunkéhoz minden áldozat vállalásával ragaszkodni s erre az áldozatvállalásra testileg-lelkileg öntudatosan felkészülni*, — íme: ezt értjük mi magyarok

a katonai szellem alatt. És eszünkbe jut annak a *Gyóni Gézá*nak a sír-verse, aki életével és halálával adta eszményét a magyar katonai szellemnek :

*„Véres harcok verték fel hírét,
De csak a béke katonája volt.“*

Dr. Aldobolyi Nagy Miklós.

Stereometrikus szemléltetési lehetőségek a tanításban

Nagyon sok olyan foglalkozást ismertünk, ahol szükség van térszemléletre. Így a hadsereg egyes ágazatában: a tüzérségnél, a repülőknél, tengerészetnél. Hasonlóan a természettudományok közül az optikában, a földmérésben, a térképkészítésnél, a különböző mérnöki pályákon, a művészetben és talán legfőképpen — bár utoljára hagytam — terméktanban és az ábrázoló geometriában.

A legtöbb embernek egyáltalán nincs térszemlélete, azaz képtelen térbeli tulajdonságokat, levezetéseket síkba vetítve meglátni, elképzelni. Kevesen vannak, akik bár nehezen és tökéletlenül, de mégis látnak. Az ilyenek megértik az előadásokat, meg is tartják emlékezetükben, de nehezebb feladatokat sohasem fognak megoldani. Végül alig akad olyan ember, aki valóban mindent lát és ért, ezek számára a matematika minden ága nyitott, a legnehezebb szellemi tornában sem fáradnak ki soha.

A tanárság már igen régóta keresi azt a módot, ahogyan a tanulók térszemléleti képességét növelhetné, s ezáltal felsőbb tanulmányokra tökéletesebben előkészítené őket; vagy majdani foglalkozásához biztosabb alapot nyújthatna. Ezért materializálták a mértani tananyagban előforduló legfontosabb testeket; ezért készültek fából, gipszből, vagy fémből a legismertebb mértani testek és kristályformák. Az előállítás meglehetősen költséges, így lehetetlen minden növendék kezébe adni az éppen tárgyalt testet. Legfeljebb egyes ásványtani intézetekben láthatunk 1—1 kristályformából több példányt. A tanár tehát magyarázata közben magasba tartva a testet, magyaráz, majd kézről-kézre adja a modellt. A gyerekek sokszor rongálják az így körözött tárgyakat, ezért nem szereti a tanár a kezéből a modellt kiadni. Inkább elkészített növendékeivel kartonból a tárgyalt testet. Ennek két előnye is van: először — mivel a növendék maga készíti el a modellt — jobban fogja ismerni és a róla mondottakat megérteni; másodsor minden növendék kezében van a test a tanár magyarázatakor. A hátránya a kartonból való modellkészítésnek az, hogy legtöbbször a szülők készítik, nehogy a nebuló össze-ragassza a házat, s így már nem saját munkáját hozza az iskolába.

Végeredményben akár fából, fémből, gipszből, vagy kartonból készül a modell, mindenképpen csak külső tulajdonságokat olvashatunk le róla,